

သံသရာလမ်းနှင့် နိဗ္ဗာန်လမ်း

သံသရာဟူသည်

ခန္ဓာနဉ္စ ပဋိပါဠိ၊ ဓာတုအာယတနာနစ။

အတ္တတ္ထိန္ဒ ဝတ္တမာနာ၊ သံသာရေတိ ပဝုစ္စတိ။ (နိဒါန၊ သံ၊ ၁၊ ၉၉။ မိလိန္ဒ၊ ၁၂)

ခန္ဓာတို့၏ဖြစ်စဉ် အာယတန၊ ဓာတ်တို့၏ဖြစ်စဉ်ကို သံသရာဟု ခေါ်၏။

မပြတ်လည်ပတ်ပြီး ဖြစ်နေသည့်တရားဖြစ်၏။

အာသာနှစ်မျိုး

(၁) ဇီဝိတာသာ = အသက်ရှင်လိုခြင်း တဏှာ၊

(၂) လာဘာသာ (နောသာ) = ပစ္စည်းဥစ္စာကို ရလိုခြင်းတဏှာ၊

(အံ၊ ၁၊ ၈၆) ဒုကနိပါတ်။

နိဗ္ဗာန်လမ်း

န ဟိ ဇေတဟိ ယာနေဟိ၊ ဂစ္ဆေယျ အဂတံ ဒိသံ။

ယထာ'တ္တနာ သုဒဇ္ဇန၊ ဒဇ္ဇော ဒဇ္ဇန ဂစ္ဆတိ။ (၂၃၂)

(ဓမ္မပဒ၊ ၄၊ ဒု၊ ၂၁၀)၂၃၊ နာဂဝဂ်

ဤဆင်ယာဉ် မြင်ယာဉ်တို့ဖြင့် မရောက်ဘူးသော နိဗ္ဗာန်သို့

မရောက်နိုင်သည်သာ၊ ဝိပဿနာအစိုက်၌ စက္ခုစသော ဣန္ဒြေတို့ကို ဆုံးမသဖြင့်၎င်း၊

အရိယာမဂ်အစိုက်၌ မိမိစိတ်ကို ကောင်းစွာဆုံးမသဖြင့်၎င်း၊ ယဉ်ကျေးပြီးသော

သူသည်သာ နိဗ္ဗာန်အရပ်သို့ မုချရောက်နိုင်၏။

သာမန်လုံ့လဝီရိယဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို မရနိုင်

နယိဒံ သိထိလ မာရုပ္ပ၊ နယိဒံ အပ္ပေန ထာမသာ။

နိဗ္ဗာန မဓိဂ္ဂန္တဗ္ဗံ၊ သဗ္ဗဒုက္ခာ ပမောစနံ။ နဝသုတ် (နိဒါနဝဂ္ဂ၊ သံယုတ်၊ ၄၅၆)

ဒုက္ခအားလုံးတို့မှ လွတ်မြောက်ရာဖြစ်သော ဤနိဗ္ဗာန်သို့ ပေါ့ပေါ့လျော့လျော့ ပျော့ပျော့ အားထုတ်ခြင်းကြောင့် မရောက်နိုင်၊ အနည်းငယ်သော စွမ်းရည်သတ္တိ အားဖြင့် ဤနိဗ္ဗာန်သို့ မရောက်နိုင်။

အပြစ်မရှိသော သီလအကျိုး (၁၀)ပါး

- ၁။ စိတ်နှလုံးအေးချမ်းခြင်း။ ၂။ ဝမ်းမြောက်ခြင်း
 - ၃။ နှစ်သက်ခြင်း ၄။ ကိုယ်စိတ်ငြိမ်းချမ်းခြင်း
 - ၅။ စိတ်ချမ်းသာမှုကို ခံစားရခြင်း ၆။ စိတ်တည်ငြိမ်ခြင်း
 - ၇။ ဟုတ်တိုင်းမှန်စွာ သိမြင်ခြင်း (နုသောဝိပဿနာဉာဏ်ဖြစ်ခြင်း)
 - ၈။ သင်္ခါရတရားတို့၌ ငြီးငွေ့ခြင်း (ဗလဝိပဿနာဉာဏ်ဖြစ်ခြင်း)
 - ၉။ အရဟတ္တဖိုလ်ဉာဏ်ရခြင်း၊ ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်ကို ရခြင်း
- (ကိမတ္ထိယသုတ်(အံ၊ ၃၊ ၂၅၇)ဒသကနိပါတ်)

သုဒ္ဓိ(၄)မျိုး

- ၁။ ဒေသနာသုဒ္ဓိ = ဒေသနာ ပြောကြားခြင်းကြောင့် စင်ကြယ်ခြင်း။
- ၂။ သံဝရသုဒ္ဓိ = ဣန္ဒြေများကို လောဘ၊ ဒေါသစသည်မဖြစ်ရအောင် စောင့်စည်းခြင်းကြောင့် စင်ကြယ်ခြင်း။
- ၃။ ပရိယေဋ္ဌသုဒ္ဓိ = ရှာမှီးခြင်းဟူသော စင်ကြယ်ခြင်း။
- ၄။ ပစ္စဝေက္ခဏသုဒ္ဓိ = ဆင်ခြင်သုံးစွဲမှုကြောင့် စင်ကြယ်ခြင်း။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ပ၊ ၄၁)

အကျင့်နှင့် အသိဉာဏ်ဖြစ်မှု (၄)မျိုး

- ပဋိပဒါ = လမ်းစဉ်အတိုင်း ကျင့်ခြင်း
- အဘိညာ = ကျင့်ခြင်းကြောင့် အသိဉာဏ်ရမှု
- (၁) ဒုက္ခပဋိပဒါ ဒန္ဓာဘိညာ = ခက်ခဲစွာကျင့်ရ၍ အသိဉာဏ်ဖြစ်မှုနေးခြင်း၊

(၂) ဒုက္ခပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ = ခက်ခဲစွာကျင့်ရ၍ အသိဉာဏ်ဖြစ်မှုမြန်ခြင်း၊

(၃) သုခါပဋိပဒါ ဒန္တာဘိညာ = လွယ်ကူစွာကျင့်ရ၍ အသိဉာဏ်ဖြစ်မှုနှေးခြင်း၊

(၄) သုခါပဋိပဒါ ခိပ္ပါဘိညာ = လွယ်ကူစွာကျင့်ရ၍ အသိဉာဏ်ဖြစ်မှုမြန်ခြင်း၊

သံခိတ္တသုတ်(အံ၊ ၁၊ ၄၆၇) စတုတ္ထနိပါတ်

အကျယ်ကို ဝိတ္ထာရသုတ် (အံ၊ ၁၊ ၄၆၇)ကို ကြည့်ပါ။

ကျင့်နည်း (၄)မျိုး

(၁) သမထယာနိကနည်း = သမထဘာဝနာကို အစပိုင်းမှာ သမာဓိရအောင်

အားထုတ်ပြီး နောက်မှ ဝိပဿနာအားထုတ်မှု၊

(၂) ဝိပဿနာယာနိကနည်း = ဝိပဿနာကို အစပိုင်းမှာ သမာဓိရအောင် အားထုတ်ပြီး

နောက်မှ ဝိပဿနာဉာဏ်ရအောင် အားထုတ်မှု၊

(၃) ယုဂနဒ္ဒနည်း = သမထဝိပဿနာတို့ကို အစုံလိုက်တွဲပြီး အားထုတ်မှု၊

(၄) ဓမ္မဒ္ဓစ္စဝါရနည်း = တရားနှင့်ပတ်သက်သော ဥဒ္ဓစ္စကို ဖယ်ရှားစေပြီး လမ်းမှန်

အားထုတ်မှု၊

ယုဂနဒ္ဒသုတ် (အံ၊ ၁၊ ၄၇၅) စတုတ္ထနိပါတ် (ပဋိသန္ဓိဒါ၊ ၂၈၃)

ဝိပဿနာရှုနည်း (၂)မျိုး

(၁) ကလာပသမ္ပသနဝိပဿနာ (ကလာပဝိပဿနာ) ရှုနည်း

ရုပ်တရားတို့ကို၎င်း၊ နာမ်တရားတို့ကို၎င်း စုပေါင်း၍ လက္ခဏာရေးသုံးပါးဖြင့်

ဝိပဿနာရှုခြင်းဖြစ်သည်။

သင်္ခါရတရားတို့ကို တစ်စုတည်းပေါင်း၍၎င်း၊ ရုပ်နာမ်နှစ်ပါးနည်းဖြင့်

နှစ်စုခွဲ၍၎င်း၊ ခန္ဓာငါးပါးနည်းဖြင့် ငါးစုခွဲ၍၎င်း၊ အာယတန (၁၂)ပါးနည်းဖြင့်

(၁၂)စုခွဲ၍၎င်း၊ ဓာတ် (၁၈)ပါးနည်းဖြင့် (၁၈)စုခွဲ၍၎င်း စုပေါင်းပြီး ဝိပဿနာ

ရှုခြင်းဖြစ်သည်။

(၂) အနုပဒေမ္မဝိပဿနာရှုနည်း

ရှုပ်ကလာပ်တစ်ခုအတွင်း၌ ရုပ်သဘောတရားတစ်ခုစီကို၎င်း၊ စိတ္တက္ခဏတစ်ခုအတွင်းအတူဖြစ်သော တရားတို့၌ နာမ်သဘောတရားတစ်ခုစီကို၎င်း လက္ခဏာရေးသုံးပါးဖြင့် ဝိပဿနာရှုခြင်းဖြစ်သည်။ (မူလဋီကာ၊ ၁၀၉)

မာရ်နတ်၏စစ်သည် (၁၀)မျိုး

(၁) အာရုံများကို လိုချင်တွယ်တာမှု ကာမ၊ (ဝတ္ထုကာမ၊ ကိလေသာကာမ)

(၂) တိတ်ဆိတ်ငြိမ်သက်သည့်နေရာတို့၌ တစ်ယောက်ထဲနေရခြင်းကို မပျော်မှု၊ သမထ၊ ဝိပဿနာတရားတို့၌ မပျော်မှု(အရတိ)

(၃) အစားအသောက် ဆာလောင်မှု (ခုပ္ပိပါသာ)

(၄) ပျင်းရိမှု (တန္တိ) (ရှာဖွေမှုတဏှာ)

(၅) အိပ်ချင် ငိုက်မြည်းမှု (ထိန မိဒ္ဒ)

(၆) တိတ်ဆိတ်ငြိမ်သက်သည့်နေရာတို့၌ နေရခြင်းကို ကြောက်မှု (ဘီရ)

(၇) သံသယဝင်မှု (ဝိစိက္ခိတ္တာ)

(၈) ကျေးဇူးတရားကို ချေဖျက်မှု (မက္ခ) မာနဖြင့် ခက်ထန်မှု (ထမ္ဘ)

(၉) ပစ္စည်းတွေပေါများလာခြင်း(လာဘ) နာမည်ကြီး ထင်ပေါ်ကျော်စောလာခြင်း (သိလောက၊ သတ္တာရ)(လူဆယ်နတ်ဆယ်ခြင်း)

(၁၀) လာဘ်ရမှု ကျော်ကြားမှုတို့ကြောင့် ကိုယ့်ကိုယ်ကို အထင်ကြီးပြီး သူများကို အထင်သေးခြင်း၊ (အတ္တာနံ ဥက္ကံသေန္တိ၊ ပရံ ဝဇ္ဇန္တိ)

ပဓာနသုတ် (သုတ္တနိပါတ၊ ၃၄၁၊ ဋ္ဌ၊ ဒု၊ ၁၁၇) ဂါထာ၊ ၄၃၉-၄၄၁

ပဒဋ္ဌာန်ကို ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိ၌ မပါသင့်

လက္ခဏ ရသ ပစ္စပဋ္ဌာန ပဒဋ္ဌာနဝသေန နာမရူပပရိဂ္ဂဟော ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိနာမ။

လက္ခဏာ ရသ ပစ္စုပ္ပန် ပဒဋ္ဌာန်တို့၏ အစွမ်းဖြင့် နာမ်ရုပ်တို့ကို ဉာဏ်ဖြင့် ပိုင်းခြား၍ ယူခြင်းသည် ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိမည်၏။ (အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟ)

အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟကျမ်း ကမ္မဋ္ဌာန်းပိုင်း ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိအခန်းတွင် နာမ်ရုပ်တို့ကို လက္ခဏာ ရသ ပစ္စုပ္ပန် ပဒဋ္ဌာန်တို့ဖြင့် ပိုင်းခြားသိရမည်ဟု ဆိုရာ၌ ပဒဋ္ဌာန်ကို ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိအခန်းမှာ မဆိုသင့်သေးဘဲ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိအခန်းမှ ဆိုသင့်၏။ မဟာစည်ဆရာတော်

တေသမေဝစ နာမရူပါနံ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟော ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိနာမ။
ထိုနာမ်ရုပ်တို့၏သာ အကြောင်းကို ပိုင်းခြား၍ ယူခြင်းသည် ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိ မည်၏။ (အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟ)

ခန္ဓာကိုယ်ဟူသည်

၁၅၀။ အဋ္ဌိနံ နဂရံ ကတံ၊ မံသလောဟိတလေပနံ။

ယတ္ထ ဇရာစ မဇ္ဈစ၊ မာနောစ မက္ခောစ ဩဟိတော။

၅။ ဇနပဒကလျာဏီ ရူပနန္ဒာထေရီဝတ္ထု (ဓမ္မပဒ၊ ဋ္ဌ၊ ဒု၊ ၇၂) ၁၁၊ ဇရာဝဂ် အရိုးတို့ကို စိုက်ထူ၍ အသားသွေးတို့ဖြင့် လိမ်းကျံပေါင်းစပ်လျက် ခန္ဓာကိုယ် ဟူသော မြို့ကို တဏှာလက်သမားသည် ဆောက်လုပ်အပ်၏။

ယင်းခန္ဓာကိုယ်ဟူသောမြို့၌ အိုခြင်း သေခြင်း မာနကြီးခြင်း ကျေးဇူးကို ချေဖျက်ခြင်းသည် တည်ရှိ၏။

နာမ်နှင့် ရုပ်ဟူသည်

ဥပမာအားဖြင့် စက် (ယန္တရား) ရုပ်သည် အတ္တကောင်မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ အသက်မရှိ၊ အားထုတ်မှု ဗျာပါရမရှိ၊ သို့သော်လည်း ဖိုဉ်ဘာနှင့် ဝါယာကြိုးတို့ ယှဉ်စပ် ဆက်သွယ်သည်၏ အစွမ်းဖြင့် သွား၏လည်း သွား၏၊ ရပ်လည်း ရပ်၏၊ အားထုတ်မှု

ဗျာပါရရှိသကဲ့သို့ ထင်ရ၏။ ထို့အတူပင် ဤနာမ်နှင့် ရုပ်သည် အတ္တကောင်မှ
ဆိတ်သုဉ်း၏။ အသက်မရှိ၊ အားထုတ်မှု ဗျာပါရမရှိ၊ သို့သော်လည်း နာမ်နှင့် ရုပ်
အချင်းချင်း စပ်ယှဉ်ဆက်သွယ်သည်၏ အစွမ်းဖြင့် သွားလည်းသွား၏။ ရပ်လည်း ရပ်၏။
အားထုတ်မှု ဗျာပါရရှိသကဲ့သို့ပင် ထင်ရ၏ဟုမှတ်အပ်၏။ ထို့ကြောင့် ရှေးဆရာတို့သည်
နာမဉ္စ ရူပဉ္စ ဣဓတ္ထိ သစ္စတော၊ နဟေတ္ထ သတ္တော မနုဇောစ ဝိပလ္လတိ။
သည် ကုဒံ ယန္တမိဝါဘိသင်္ခတံ၊ ဒုက္ခဿ ပုဇ္ဈော တိဏကဋ္ဌသာဒိသော။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၃၀)

နာမ်သည်၎င်း၊ ရုပ်သည်၎င်း ဤလောက၌ အမှန်ရှိ၏။ ဤနာမ်ရုပ်နှစ်ပါးထဲ၌
သတ္တဝါသည်၎င်း လူသည်၎င်း မရှိ၊ ဤနာမ်ရုပ်သည် ဖိုင်ဘာနှင့် ဝါယာကြိုးတို့ဖြင့်
ပြုလုပ်ထားသော စက်ရုပ်ကဲ့သို့ပင် အတ္တကောင်မှ ဆိတ်သုဉ်း၏။ ဆင်းရဲ၏ အစုအဝေး
မျှသာဖြစ်၏။ မြက် သစ်သားတို့နှင့်တူ၏။

ယမကံ နာမရူပဉ္စ၊ ဥဘော အညောညနိဿိတာ။

ဧကသ္မိံ ဘိဇ္ဇမာနသ္မိံ ၊ ဥဘော ဘိဇ္ဇန္တိ ပစ္စယာ။

နာမ်နှင့်ရုပ်သည် စုံတွဲဖြစ်၏။ ယင်းနှစ်ပါးတို့သည် အချင်းချင်းကို မှီကြ၏။
တစ်ပါးပျက်လျှင် အချင်းချင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သောကြောင့် နှစ်ပါးလုံးပင် ပျက်ကြ၏။
ဗဿ ဝေဒနာ သညာ စေတနာ စိတ်တို့ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း

န စက္ခူတော ဇာယရေ ဗဿ ပဉ္စမာ၊ န ရူပတော နောစ ဥဘိန္နမန္တရာ။

ဟေတု ပဋိစ္စပ္ပဘတ္တိ သင်္ခတော၊ ယထာပိ သဒ္ဓေါ ပဟဋ္ဌာယ ဘေရိယာ။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၃၀)

ဗဿလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော နာမ်တရားတို့သည် မျက်စိမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည်
မဟုတ်၊ အဆင်းအာရုံမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည် မဟုတ်၊ မျက်စိနှင့် အဆင်းအာရုံ နှစ်ပါးတို့၏
အကြားမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည်လည်းမဟုတ်၊ ပေါင်းစုပြုလုပ်အပ်သော သင်္ခတတရားတို့
သည် မျက်စိ အဆင်းအာရုံ အရောင်အလင်း နှလုံးသွင်းမှုစသော အကြောင်းတရားကို

စွဲမှီ၍ ဖြစ်ပေါ်လာကြ၏။ ဥပမာအားဖြင့် တီးအပ်သောစည်၏ အသံ ဖြစ်ပေါ်လာပုံနှင့် တူ၏။

ရုပ်သက်သက် နာမ်သက်သက်သည် ဘာမျှ စွမ်းရည်သတ္တိမရှိ
ရူပံ နိတ္တေဇံ န သကေန တေဇေန ပဝတ္တိတုံ သက္ကောတိ။
ရုပ်သက်သက်သည် ဘာမျှ တန်ခိုး စွမ်းရည်သတ္တိမရှိ၊ နာမ်နှင့် ပေါင်းစပ်မှ
လှုပ်ရှားနိုင်၏။

နာမံ နိတ္တေဇံ န သကေန တေဇေန ပဝတ္တိတုံ သက္ကောတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၃၁)
နာမ်သက်သက်လည်း ဘာမျှ စွမ်းရည်သတ္တိမရှိ၊ ရုပ်နှင့် ပေါင်းစပ်မှ စားသောက်မှု
စကားပြောမှုဖြစ်၏။

မြတ်ဗုဒ္ဓနှင့်သာဝကတို့ အသိဉာဏ်ကွာခြားမှု

မြတ်ဗုဒ္ဓသည် ရုပ်တရား နာမ်တရားများကို အကုန်အစင် သိတော်မူ၏။
သာဝကတို့သည်ကား ရုပ်တရား နာမ်တရားများကို တစ်စိတ်တစ်ဒေသသာ သိကြ၏။
ကိံ သုကောပမသုတ်(သံ၊ ၂၊ ၃၉၆) ၁၉၊ အာသီဝိသဝဂ်

ဉာဏ် (၂) မျိုး

- (၁) ပစ္စက္ခဉာဏ် = ကိုယ်တွေ့သိသည့် အသိဉာဏ်
- (၂) အနုမာနဉာဏ် = မှန်းဆပြီး သိသည့် အသိဉာဏ်

အနုမာနဉာဏ် (၂) မျိုး

- (၁) ကာရကနမာနဉာဏ် = အကြောင်းမှ အကျိုးကို ထောက်ဆသိသည့်ဉာဏ်
- (၂) ဖလာနမာနဉာဏ် = အကျိုးမှ အကြောင်းကို ထောက်ဆသိသည့် ဉာဏ်

စူဠသောတာပန်

ဣမိနာ ပန ဉာဏေန သမန္နာဂတော ဝိပဿကော ဗုဒ္ဓသာသနေ လဒ္ဓသာသော
လဒ္ဓပတိဋ္ဌော နိယတဂတိကော စူဠသောတာပန္နော နာမ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ၂၊ ၂၄၀)

ဤယထာဘူတမည်သော ကင်္ခါဝိတရဏဉာဏ်နှင့် ပြည့်စုံသော ဝိပဿနာရှုသူ
သည် မြတ်စွာဘုရား၏ သာသနာတော်၌ ရအပ်ပြီးသော သက်သာရာရှိသည်ဖြစ်၍

ရအပ်ပြီးသော ထောက်တည်ရာ ရှိသည်ဖြစ်၍ မြဲသော ဂတိရှိသည်ဖြစ်၍
စူဠသောတာပန် မည်၏။

အပရိဟိန္နကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိကော ဝိပဿကော လောကိယာဟိ
သီလသမာဓိပညာသမ္ပဒါဟိ သမန္နာဂတတ္တာ ဥပရိ အပ္ပဋ္ဌိဝိဇ္ဈန္တာ သုဂတိပရာယကော
စ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ 'နိယတဂတိကော'တိ။ တတော ဧဝ စူဠသောတာပန္နော နာမ
ဟောတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ် မဟာဋီကာ၊ ဒု၊ ၃၈၅)

မဆုတ်ယုတ် မပျက်စီးသော ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိရှိသော ဝိပဿနာရှုသူသည်
ပြည့်စုံစင်ကြယ်သော လောကီ သီလ သမာဓိ ပညာတို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်းကြောင့် အထက်
ဉာဏ်ထူး တရားထူးကို မသိသော်လည်း သုဂတိလျှင် လားရာရှိ၏။ ထို့ကြောင့် မြဲသော
ဂတိရှိသည်ဟု ဆိုအပ်၏။ ထိုဂတိမြဲခြင်းကြောင့်ပင် စူဠသောတာပန်မည်၏။

စူဠသောတာပန် ဂတိမြဲ မမြဲ

သီလစသည်လည်း ပြည့်စုံ၍ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိလည်း မဆုတ်ယုတ်လျှင်
စူဠသောတာပန်သည် ဂတိမြဲ၏။

သီလစသည်လည်း မပြည့်စုံ ကင်္ခါဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိလည်း ဆုတ်ယုတ်နေလျှင်
စူဠသောတာပန်သည် ဂတိမမြဲ။

ကလာပသမ္ပသနရှုနည်း

ရုပ်၊ ဝေဒနာ၊ သညာ၊ သင်္ခါရ၊ ဝိညာဏ်အားလုံးကို အတိတ်+ အနာဂတ်+
ပစ္စုပ္ပန်။ အဇ္ဈတ္တ+ ဗဟိဒ္ဓ။ ဩဠာရိက+ သုခုမ။ ဟိန္န+ ပဏီတ။ ဒူရ+ သန္တိက
အခြင်းအရာ (၁၁)ပါးဖြင့် နေတံ မမ၊ နေသောဟ မသ္မိ၊ န မေသော အတ္တာ (အနိစ္စ၊
ဒုက္ခ၊ အနတ္တ) ဟု ဉာဏ်ဖြင့် မြင်အောင် ရှုရမည်။ အနတ္တလက္ခဏသုတ် (သံ၊ ၂၊ ၅၅-
၅၆။ ဝိ၊ မဟာဝါ၊ ၁၈-၂၀)

ရှုနည်း

(၁) အတိတ်၊ အနာဂတ်၊ ပစ္စုပ္ပန် ကာလအားဖြင့် တစ်တွဲ

(၂) အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ သန္တာန်အားဖြင့် တစ်တွဲ

(၃) သြဠာရိကာ = ဉာဏ်မျက်စိဖြင့် ကြည့်ရှုဆင်ခြင်သောအခါ ပေါ်လွင်သောရုပ်၊
သုခုမ = ဉာဏ်မျက်စိဖြင့် ကြည့်ရှုဆင်ခြင်သောအခါ မပေါ်လွင်သောရုပ် ဌာန
အားဖြင့် တစ်တွဲ

(၄) ဟိနု = တိရစ္ဆာန်သန္တာန်ဖြစ်သောရုပ် ၊ လူ ၊ နတ်၊
ပဏီတ = လူသန္တာန်၌ဖြစ်သောရုပ် ၊ နတ် ၊ ဗြဟ္မာ ပုဂ္ဂိုလ်အားဖြင့် တစ်တွဲ

(၅) ဒူရ = ဉာဏ်ဖြင့် လှမ်း၍ ယူလျှင် အလွယ်တကူ မသိနိုင်သောရုပ်
သန္တိက = ဉာဏ်ဖြင့် လှမ်း၍ယူလျှင် အလွယ်တကူ သိနိုင်သောရုပ် ဌာနအားဖြင့်
တစ်တွဲ ဟု သူ့အတွဲနှင့်သူ တွဲ၍ ရှုရမည်။

ရုပ်မှန်သမျှ၊ နာမ်မှန်သမျှတို့သည်

အဟုတွာ သဗ္ဗောန္တိ၊ မရှိသည့်နေရာက အကြောင်းတိုက်ဆိုင်၍ ဖြစ်ပေါ်ကြ၏။

ဟုတွာ ပဋိဝေန္တိ၊ ဖြစ်ပြီးလျှင် ပျောက်သွားကြ၏။

(အနုပဒသုတ်၊ ဥပရိပဏ္ဏာသ၊ ၇၆)

ဧဝံ ခန္ဓာစ ဓာတုယော၊ ဆ စ အာယတနာ ဣမေ။

ဟေတု ပဋိစ္စ သမ္ဘူတော၊ ဟေတု ဘင်္ဂါ နိရုဇ္ဈရေ။

(သေလာသုတ်၊ သဂါထာဝဂ္ဂသံယုတ်၊ ၁၃၅)

ဤအတူ ခန္ဓာတို့သည်၎င်း၊ ဓာတ် (၆)ပါးတို့သည်၎င်း၊ အာယတန
(၆)ပါးတို့သည်၎င်း၊ ဤတရားတို့သည် အကြောင်းကို စွဲ၍ ဖြစ်၏၊ အကြောင်း
ပျက်ခြင်းကြောင့် ချုပ်၏။

အရွယ်အားဖြင့် လက္ခဏာရေးတင်၍ ရှုခြင်း

(၁) မန္တဒသက = ပထမ ဆယ်နှစ်၊ နုနယ်သောအရွယ်

(၂) ခိဉ္စာဒသက = (၁၁)နှစ်မှ (၂၀)နှစ်အထိ ပျော်ပါးချင်သောအရွယ်

(၃) ဝဏ္ဏဒသက = (၂၁)နှစ်မှ (၃၀)နှစ်အထိ လှပပြည့်ဖြိုးသောအရွယ်

(၄) ဗလဒသက = (၃၁)နှစ်မှ (၄၀)နှစ်အထိ ခွန်အားဗလပြည့်သောအရွယ်

(၅) ပညာဒသက = (၄၁)နှစ်မှ (၅၀)နှစ်အထိ ဆင်ခြင်စဉ်းစားတတ်သောအရွယ်

(၆) ဟာနိဒသက = (၅၁)နှစ်မှ (၆၀)နှစ်အထိ တဖြည်းဖြည်း ယိုယွင်းလာသောအရွယ်

(၇) ပတ္တရဒသက = (၆၁)နှစ်မှ (၇၀)နှစ်အထိ ကိုင်းတိုင်း ကိုင်းတိုင်းဖြစ်သောအရွယ်

(၈) ဝက်ဒသက = (၇၁)နှစ်မှ (၈၀)နှစ်အထိ နဲနဲ ကုန်းလာသောအရွယ်

(၉) မောမူဟဒသက = (၈၁)နှစ်မှ (၉၀)နှစ်အထိ မေ့လျော့တတ်သောအရွယ်

(၁၀) သယနဒသက = (၉၁)နှစ်မှ (၁၀၀)နှစ်အထိ အိပ်ရာထဲ အနေများသောအရွယ်

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၅၇)

ဥဒယဗ္ဗဉာဏ်

သမ္မသနဉာဏ် အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်ပြီးသည့်အခါ အတိတ် အနာဂတ်များကို မသွားတော့ဘဲ ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်မှာပဲ ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ပျက်နေမှုကို သိနေ၏။

ပစ္စုပ္ပန် (၂)မျိုး

(၁) သန္တတိပစ္စုပ္ပန် = ဖြစ်စဉ်တစ်ခု

(၂) ခဏ ပစ္စုပ္ပန် = တကယ်ဖြစ်ဆဲ

ရုပ်ကို ဖြစ်ဆဲခဏရှုလို့ရ၏။ နားက အသံကြားလျှင် ကြားကြားချင်းရှုလို့ရ၏။ မျက်စိက အဆင်းကို မြင်လျှင် မြင်မြင်ချင်း ရှုလို့ရ၏။ ရုပ်ပိုင်းဆိုင်ရာမှာ ခဏပစ္စုပ္ပန် ရှုလို့ရ၏။

နာမ်ကိုကား ခဏပစ္စုပ္ပန်ရှုလို့မရ

ရှုသိစိတ်နှင့် အရှုခံစိတ်တို့သည် တပြိုင်နက်တည်း မဖြစ်သဖြင့် အရှုခံ နာမ်အာရုံကို ရှုလျှင် သန္တတိပစ္စုပ္ပန်ကို ယူရ၏။

စိတ်သည် ရှေ့စိတ်က ချုပ်ပျောက်သွားမှ နောက်စိတ်ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ရှေ့စိတ် ကိုသာ နောက်စိတ်က ရှုလို့ရ၏။

ဝီထိ = စိတ်ဖြစ်စဉ်ဖြင့် ပြောရလျှင် တော်တော်လေးကွာသွားမှ ရှုလို့ရ၏။

မျက်စိဖြင့် အဆင်း အာရုံကို မြင်ပြီး စက္ခုဒွါရဝီထိစိတ်ဖြစ်၏။

မြင်လိုက်တယ်ဟု သိရုံသာ သိသည့် စက္ခုဒွါရဝိသိတိ (၁၇) ချက်ပြည့်သွားပြီးနောက် ပြန်တွေးသည့်စိတ်အစဉ်၊ အမည်မှတ်သည့် စိတ်အစဉ်၊ အဓိပ္ပါယ်ဖော် စဉ်းစားသည့် စိတ်အစဉ်ကို ဝိသိတိဖြစ်စဉ် အနေဖြင့် လေးဝိသိတိဖြစ်ပြီးမှ သိနိုင်၏။ စိတ်ဖြစ်စဉ်တွေက မြန်လွန်းသဖြင့် ချက်ချင်းသိ၏ ဟု ထင်ကြသည်။

ပထမံ သဒ္ဓိံ သောတေန၊ တီတံ ဒုတိယံ စေတသာ။

နာမံ တတိယသိတ္တေန၊ အတ္ထံ စတုတ္ထံ စေတသာ။

(သီလက္ခန္ဓ၊ အဘိနဝဋီကာ၊ ဒု၊ ၃၉၈)

ပစ္စုပ္ပန်အသံကို ပဌမစိတ် (သောတဒွါရဝိသိတိ) ဖြင့် သိ၏။

ဒုတိယအကြိမ်သိမှုသည် အတိတ်ကို စဉ်းစားသည့် စိတ်ဖြစ်၏။

စကားလုံးနာမည်ကို မှတ်မှုသည် တတိယစိတ်၊ အဓိပ္ပါယ်ကို သိမှုသည် စတုတ္ထစိတ် ဖြစ်၏။

ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ဟူသည်

ပစ္စုပ္ပန်နာနံ ဓမ္မာနံ ဝိပရိကာမာနုပဿနေ ပညာ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနေ ဉာဏံ။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၆၅။ ပဋိသန္ဓိဒါ၊ ၁)

ဖြစ်ဆဲ ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ ပြောင်းလဲသွားခြင်းကို သိမြင်သည့်ဉာဏ်သည် ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ဖြစ်၏။

သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နံ ခဏပစ္စုပ္ပန္နံ ဝါ ဓမ္မေ ဥဒယဗ္ဗယဒဿနာဘိနိဝေသော ကာတဗ္ဗော။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ မဟာဋီကာ၊ ဒု၊ ၄၁၉)

သန္တတိပစ္စုပ္ပန် ခဏပစ္စုပ္ပန်တရားတို့၏ ဖြစ်မှုပျက်မှုကို သိမြင်အောင် ရှုရမည်ဟု ဆိုလို၏။

ဥဒယဗ္ဗယ = ဥဒယ + ဝယ

နာမရူပဿ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယော၊

နာမ်ရုပ်တရားတို့၏ ဖြစ်ပေါ်ခြင်း ဥဒယ

ဝိပရိကာမလက္ခဏံ ဝယော၊

နာမ်ရုပ်တရားတို့၏ ပြောင်းလဲပျက်စီးခြင်းသည် ဝယ

ဖြစ်မှုပျက်မှုတို့ကို သိမြင်ခြင်း(၂)မျိုး

ပစ္စယတော ခဏတော စ ဥဒယဗ္ဗယာနံ ဒဿနံ။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ မဟာဋီကာ၊ ဒု၊ ၄၂၄)

အကြောင်းတရားကြောင့် ဖြစ်ပျက်သည့်အကျိုးတရားကို မြင်၏ ဟုဆိုလျှင် သမုဒယသစ္စာထင်ရှားသည်။ ဖြစ်ခိုက်ပျက်ခိုက်ကို ဉာဏ်ဖြင့် သိမြင်သည့်အခါ ခဏအားဖြင့် သိမြင်ခြင်းဖြစ်သည်။

အကြောင်းတရားနှင့် အကျိုးတရားတို့ အဆက်မပြတ်ဖြစ်နေခြင်း

ကမ္မဿ ကာရကော နတ္ထိ၊ ဝိပါကဿ စ ဝေဒကော။

သုဒ္ဓဓမ္မာ ပဝတ္တန္တိ၊ ဇေဝတံ သမ္မဒဿနံ။

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၃၇)

ကံကို ပြုလုပ်တတ်သူသည် မရှိ၊ ကံ၏အကျိုးကို ခံစားသူသည်လည်း မရှိ၊ သက်သက်သော အကြောင်းတရားနှင့် အကျိုးတရားတို့သည်သာ အဆက်မပြတ် ဖြစ်နေကြ၏။ ဤသို့သော အသိဉာဏ်သည် အမှန်အတိုင်းမြင်ခြင်းဖြစ်၏။

သင်္ခါရတရားတို့သည် အသစ်သာဖြစ်ခြင်း

နာမိမေ ဓမ္မာ အနုပ္ပန္နပုဗ္ဗာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ ဥပ္ပန္နာ နိရုဇ္ဈန္တိတိ နိစ္စနဝါစ ဟုတွာ သင်္ခါရာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ။ (ပဋိသန္ဓိဒါ၊ ဋ္ဌ၊ ပ၊ ၂၃၈)

မဖြစ်ဖူးသော ဤမည်သော သင်္ခါရတရားတို့သည် ဖြစ်လာကြ၏။ ဖြစ်လာကြသော သင်္ခါရတရားတို့သည် ပျက်သွားကြ၏။ သင်္ခါရ တရားတို့သည် အသစ် အသစ်တို့သည်သာ ဖြစ်ကြ၏။ အဟောင်းဘယ်တော့မှ ထပ်မဖြစ်ကြ။

ဝိပဿနာဉာဏ် (၂) မျိုး

၁။ တရုဏာဝိပဿနာဉာဏ် = နာမရူပပရိစ္ဆေဒဉာဏ်၊ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟဉာဏ်၊ သမ္မသနဉာဏ်၊ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ရှေ့ပိုင်း။

၂။ ဗလဝဝိပဿနာဉာဏ် = ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် နောက်ပိုင်း၊ ဘင်္ဂဉာဏ်မှ စ၍
အထက်ဉာဏ်များ (အံ၊ ပဉ္စကာဒိနိပါတ၊ ဋီ၊ ၁၁၆)

ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်း (၁၀)ပါး

ဩဘာသေ စေဝ ဉာဏေ စ၊ ပီတိယာ စ ဝိကမ္ပေတိ။

ပဿဒ္ဓိယာ သုခေ စေဝ၊ ယေဟိ စိတ္တံ ပဝေဓေတိ။

အဓိမောက္ခေ စ ပဂ္ဂဟေ၊ ဥပဋ္ဌာနေ စ ကမ္ပေတိ။

ဥပေက္ခာဝဇ္ဇနာယစ ၊ ဥပေက္ခာယ နိက္ခန္တိယော။ (ပဋိသန္ဓိဒါ၊ ၂၉၂)

ဖြစ်ပေါ်သော အလင်းရောင်ကြောင့်၎င်း၊ အလွန်ထက်မြက် လျှင်မြန်သော
အသိဉာဏ်ကြောင့်၎င်း၊ နှစ်သိမ့်အားရမှု ပီတိကြောင့်၎င်း၊ ရှုသိမှု ဘာဝနာစိတ်သည်
လှုပ်ရှားပျက်စီးတတ်၏။ ကိုယ်စိတ်ငြိမ်းအေးမှု ပဿဒ္ဓိကြောင့်၎င်း၊ စိတ်ချမ်းသာကို
ခံစားခြင်းသုခကြောင့်၎င်း၊ ဘာဝနာစိတ်သည် လှုပ်ရှားပျက်စီးတတ်၏။

အလွန်ကြည်လင်သော သဒ္ဓါတရားကြောင့်၎င်း၊ အထူးကြောင့်ကြမစိုက်ဘဲ
ညီမျှစွာ အားထုတ်မှု ဝီရိယကြောင့်၎င်း၊ အာရုံ၌ ပြေးဝင်၍ ကပ်သွားသကဲ့သို့ ထင်သော
သတိကြောင့်၎င်း၊ အာရုံကို မရှာရဘဲ အညီအမျှ ဆင်ခြင်နိုင် နှလုံးသွင်းနိုင်သော
အာဝဇ္ဇန်း ဥပေက္ခာနှင့်တကွဖြစ်သော ဝိပဿနပေက္ခာကြောင့်၎င်း၊ ဝိပဿနာ၌
သာယာနှစ်သက်မှုတကွာကြောင့်၎င်း ဘာဝနာစိတ်သည် လှုပ်ရှားပျက်စီး၏။

မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းတရားများသည် မဂ်ဖိုလ်၏ လမ်းမှန်မဟုတ်၊
ဝိပဿနာ ဉာဏ်ကသာ လမ်းမှန်ဟု လမ်းမှန် လမ်းမှားကို ခွဲခြားသိမြင်သော ဉာဏ်ကို
မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ခေါ်၏။

သမ္မသနဉာဏ်နှင့် ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ရှေ့ပိုင်းကို ဆိုလို၏။

သစ္စာများကို သိခြင်း

ဒိဋ္ဌိဝိသုဒ္ဓိမှာ ဒုက္ခသစ္စာကို သိ၏။

ကခံ၍ဝိတရဏဝိသုဒ္ဓိမှာ သမုဒယသစ္စာကို ပိုင်းခြားသိ၏။
မဂ္ဂါမဂ္ဂဉာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိမှာ မဂ္ဂသစ္စာကို သိ၏။

အနိစ္စမြင်လျှင် ဒုက္ခ၊ အနတ္တ မြင်ခြင်း

ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် = ဖြစ်ပျက်ကို သိသောဉာဏ်ဟူသည် အနိစ္စကို ဆိုလို၏။
ဘင်္ဂဉာဏ် = အပျက်ချည်းသိသောဉာဏ်သည် အနိစ္စကိုပင် ရည်ညွှန်း၏။ ထို့ကြောင့်
ဝိပဿနာရှုသည့်အခါ အနိစ္စကို အဓိကရှုကြ၏။
မေဃိယသုတ် (ဥဒါန၊ ၁၁၆) ၌ အနိစ္စမြင်လျှင် ဒုက္ခ၊ အနတ္တလည်း မြင်၏ ဟု
ဟောတော်မူသည်။

အနိစ္စလက္ခဏာ

ဥဒယဗ္ဗယံ ပန ပရိဂ္ဂဟေတွာ သန္တတိယာ ဝိကောပိတာယ အနိစ္စလက္ခဏံ
ယာထာဝသရသတော ဥပဋ္ဌာတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၆)

အဆက်မပြတ်ဖြစ်နေသော ရုပ်နာမ်အစဉ်သန္တတိကို ဖယ်ပြီး ဖြစ်ခိုက်ပျက်ခိုက်ကို
ဉာဏ်ဖြင့် မြင်အောင်ကြည့်ရှုလျှင် အနိစ္စလက္ခဏာသည် အမှန်အတိုင်း မိမိသဘော
အားဖြင့် ထင်ရှားစွာ ပေါ်လာ၏။

ဒုက္ခလက္ခဏာ

အဘိဏှသမ္ပဋိပိဋနံ မနသိကတွာ ဣရိယာပထေ ည္ဈဂါဋီတေ ဒုက္ခလက္ခဏံ
ယာထာဝသရသတော ဥပဋ္ဌာတိ။

ဣရိယာပုထ်ကို ဖယ်ရှားပြီး ဖြစ်ပျက်က မပြတ်နှိပ်စက်နေခြင်းကို နှလုံးသွင်းလျှင်
ဒုက္ခလက္ခဏာသည် အမှန်အတိုင်း မိမိသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားစွာဖြစ်ပေါ်လာ၏။

အနတ္တလက္ခဏာ

နာနာဓာတုယော ဝိနိဗ္ဗုဇိတွာ ယနဝိနိဗ္ဗာဂေ ကတေ အနတ္တလက္ခဏံ
ယာထာဝသရသတော ဥပဋ္ဌာတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၆)

ဓာတ်သဘာဝမျိုးစုံကို ဉာဏ်ဖြင့် အသီးအသီးခွဲခြားဝေဖန်၍ ပေါင်းစပ်နေမှု ယနကို ခွဲစိပ်လိုက်လျှင် အနတ္တလက္ခဏာသည် အမှန်အတိုင်း မိမိသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားစွာ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ယန (၄)မျိုး

- ၁။ သန္တတိယန = ရုပ်နာမ်တရားတို့ ရှေ့နောက်စဉ်ဆက်မပြတ် စုတွဲဖြစ်နေမှု၊
- ၂။ သမူဟနယန = ရုပ်နာမ်တရားတို့ တစ်ခုတည်းမဖြစ်ဘဲ အများစုပေါင်းပြီး စုတွဲဖြစ်နေမှု၊
- ၃။ ကိစ္စယန = ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ ကိစ္စများသည် စုတွဲဖြစ်နေမှု၊
- ၄။ အာရမ္မဏယန = အာရုံကို ယူတတ်သော စိတ်စေတသိက်တရားတို့၏ အာရုံပြု သည့်အခါ တစ်ခုစီ မဟုတ်ဘဲ တစ်ပေါင်းတည်းထင်မှတ် စုတွဲဖြစ်နေမှု

(ဝိသုဒ္ဓိမဂ် မဟာဋီကာ၊ ဒု၊ ၄၃၇)

နာမ်တရား၌ ယန (၄)မျိုးရှိ၍ ရုပ်တရား၌ကား ကတမေ ဓမ္မာ အနာရမ္မဏာ? ရူပဉ္စ နိဗ္ဗာနဉ္စ ဣမေ ဓမ္မာ အနာရမ္မဏာ (အဘိ၊ ၁၊ ၂၇၈) အာရမ္မဏယန မရှိ၍ ယန (၃)မျိုးသာ ရှိ၏။

ဘင်္ဂဉာဏ်

ခယဝယဘောဒနိရောဓေယဝ သတိ သန္တဋ္ဌတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၇)
 ကုန်ခြင်း ပျက်ခြင်း ချုပ်ခြင်း၌သာ သတိသည် ကောင်းစွာ တည်၏။
 အသိဉာဏ်ထက်မြက်လာလျှင် ပျက်မှုအပေါ်မှာ သတိက ပိုသိမြင်နေမှုကို ဘင်္ဂဉာဏ်
 အာရမ္မဏံ ပဋိသင်္ခါ ဘင်္ဂါနပဿနေ ပညာ ဝိပဿနေ ဉာဏံ။ (ပဋိသန္တိဒါ၊ ၁)
 ရုပ်အာရုံ နာမ်အာရုံတို့ ပျက်စီးနေမှုနှင့် ရှုသိစိတ်ပျက်စီးမှုကိုပါ
 သိမြင်နေသည့်ဉာဏ်သည် ဘင်္ဂါနပဿနာဉာဏ်။
 ဉာတဉ္စ ဉာဏဉ္စ ဥဘောပိ ဝိပဿတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၈)

အရှင်အာရုံနှင့် အရှင်ဉာဏ်တို့ အတွဲလိုက် ပျက်သွားမှုကို သိမြင်၏။ ထိုသိသည့်စိတ် ပျက်သွားသည်ကို နောက်စိတ်က သိမြင်နေပြန်၏။ နောက်စိတ်ပျက်သွားသည်ကို နောက်စိတ်က သိပြန်၏။

ပဋိသန္ခိဝိပဿနာ

ဝတ္ထုသက်မနာစေဝ၊ ပညာယ စ ဝိဝဇ္ဇနာ။

အာဝဇ္ဇနာ ဗလဉ္စေဝ၊ ပဋိသန္ခိဝိပဿနာ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၈)

ဘင်္ဂါနုပဿနာဟူသည် ပဋိသန္ခိဝိပဿနာပင် ဖြစ်၏။

(၁) အာရုံတစ်ခုခု၏ အပျက်ကို သိမြင်ပြီးသည့်၏ အခြားမဲ့၌ပင် သိမြင်သည့် စိတ်၏ အပျက်ကို ပြောင်းရွှေ့ သိမြင်ခြင်း အင်္ဂါတစ်ပါး။

(၂) ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ဖြစ်စဉ်ကလို ဖြစ်မှုကို မရှုတော့ဘဲ အပျက်သက်သက်ကိုသာ ဉာဏ်ဖြင့် ရှုမြင်နိုင်ခြင်း အင်္ဂါတစ်ပါး။

(၃) အာရုံတစ်ခုခု၏ အပျက်ကို မြင်ပြီးလျှင် သိမြင်သည့်စိတ်၏ အပျက်ကို တဖန် သိမြင်နိုင်ရန် အခြားမဲ့၌ တည့်တည့်မတ်မတ် ဆင်ခြင်နိုင်သော ယောနိသော မနသိကာရ ခေါ်သည့် အာဝဇ္ဇန်း ဖြစ်ပေါ်ခြင်း အင်္ဂါတစ်ပါး။

ဤအင်္ဂါ(၃)ပါး ညီလျှင် ဘင်္ဂါဉာဏ်ဖြစ်၏။

ဝယလက္ခဏာဝိပဿနာ

အာရမ္မဏအန္တယေန၊ ဥဘော ဧကဝတ္ထနာ။

နိရောဓေ အဓိမုတ္တတာ၊ ဝယလက္ခဏာဝိပဿနာ။

ရှုမှတ်လျက် မျက်မှောက်မြင်အပ်ပြီးသော ပစ္စုပ္ပန်အာရုံသို့ အစဉ်လျောက်၍ နှိုင်းဆသော အနုမာနဉာဏ်ဖြင့် မျက်မှောက်ပြုအပ်ပြီးသော ပစ္စုပ္ပန်အာရုံနှင့် မျက်မှောက် မမြင်အပ်သော အတိတ်အနာဂတ်အာရုံ နှစ်မျိုးတို့ကို ပျက်ခြင်းတူသော သဘောဖြင့်သာ ပိုင်းခြားနိုင်ခြင်းငှင်း (တခဏချင်း ပျက်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့်

သဘောတူ၏ ဟု ပိုင်းခြားနိုင်ခြင်း၎င်း ချုပ်ပျက်ခြင်း၌ လေးလေးစားစား နှလုံးသွင်း
ညွှတ်ကိုင်းခြင်း၎င်း ဤအင်္ဂါ (၂)ပါးနှင့် ပြည့်စုံသောဉာဏ်သည် အပျက်လက္ခဏာကို
သိမြင်သော ဘင်္ဂဝိပဿနာဉာဏ်မည်၏။

သံဝိဇ္ဇမာနမှိ ဝိသုဒ္ဓဒဿနော၊ တဒန္တယံ နေတိ အတိတာနာဂတေ။
သဗ္ဗေပိ သင်္ခါရဂတာ ပလောကီနော၊ ဥဿာဝဗိန္နု သူရိယေဝ ဥဂ္ဂတေတိ။
(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၀)

ရှိဆဲဖြစ်သော ပစ္စုပ္ပန်သင်္ခါရ၌ အထူးစင်ကြယ်သော ဘင်္ဂဉာဏ်အမြင်ရှိသော
ယောဂီသည် ပစ္စုပ္ပန်သင်္ခါရ၏ အပျက်ကိုမြင်သော ထိုပစ္စုပ္ပန်ဉာဏ်သို့ အစဉ်လိုက်၍
ဖြစ်သော အနုမာနဉာဏ်ကို အတိတ်သင်္ခါရ အနာဂတ်သင်္ခါရ တရားအပေါင်း၌
ဆောင်၏ ဖြစ်စေ၏။

နေထွက်လျှင် နှင်းပေါက်တို့သည် ခြောက်သွေ့ ပျောက်ပျက်ကုန်သကဲ့သို့
အတိတ်အနာဂတ်ပစ္စုပ္ပန်အားဖြင့် အလုံးစုံလည်းဖြစ်ကုန်သော သင်္ခါရတရားတို့သည်
ပျောက်ကွယ်ပျက်စီးခြင်း သဘောရှိကြ၏ဟု အနုမာနဉာဏ်ကို ဖြစ်စေ၏။

အဓိပညာဝိပဿနာ

အာရမ္မဏဉ္စ ပဋိသင်္ခါ၊ ဘင်္ဂဉ္စ အနုပဿတိ။
သုညတော စ ဥပဋ္ဌာနံ၊ အဓိပညာဝိပဿနာ။
(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၇၈)

အရှုခံအာရုံကိုလည်း အပျက်ဟုသိပြီး၍ ရှုသိစိတ်၏ အပျက်ကိုလည်း
တဖန်ရှုသိ၏။ အတ္တကောင်မှ ဆိတ်သုဉ်းသောအားဖြင့်လည်း ထင်၏။ ဤအင်္ဂါသုံးပါးနှင့်
ပြည့်စုံသော ပညာသည် လွန်ကဲသော ဝိပဿနာပညာဖြစ်သောကြောင့်
အဓိပညာဝိပဿနာမည်၏။

သုညတော လောကံ အဝေက္ခဿု၊ မောဃရာဇ သဒါ သတော။

အတ္တနဒိဋ္ဌိ ဦဟစ္စ၊ ဧဝံ မစ္စုတရော သိယာ။

ဧဝံ လောကံ အဝေက္ခန္တိ၊ မစ္စုရာဇာ န ပဿတိ။

(သုတ္တနိပါတ၊ ၄၄၈) ပါရာယနဝဂ်

မောဃရာဇရသေ့ အမြဲတမ်း သတိထားပြီး မိမိကိုယ်ကို စွဲလမ်းမှု အတ္တဒိဋ္ဌိကို ပယ်နှုတ်၍ သင်္ခါရလောကကို သုညအနေဖြင့် မြင်အောင် ရှုပါ။ ဤသို့ ရှုလျှင် သေမင်းကို လွန်မြောက်နိုင်၏။ ဤသို့ သင်္ခါရလောကကို သုညဟု ရှုသောသူကို သေမင်းသည် မမြင်နိုင်။

ခန္ဓာ နိရုဇ္ဈန္တိ န စတ္ထိ အညော၊ ခန္ဓာန ဘောဒေါ မရဏန္တိ ဝုစ္စတိ။

တေသံ ခယံ ပဿတိ အပ္ပမတ္တော၊ မဏိံ ဝ ဝိဇ္ဇံ ဝဇီရေန ယောနိသော။

(ပဋိသန္ဓိဒါ၊ ၄၂၊ ၂၄၁)

ခန္ဓာငါးပါး ရုပ်နာမ်တရားတို့သည် ချုပ်ကြ၏။ ခန္ဓာမှတစ်ပါးသော ချုပ်တတ်သော တရားသည် ရှိလည်း မရှိ၊ ခန္ဓာတို့၏ ပျက်ခြင်းကို သေခြင်းဟူ၍ ဆို၏။ ထိုခန္ဓာတို့၏ ပျက်ခြင်းကို ဉာဏ်ဖြင့် ကြည့်လျှင် မြင်၏။

ပတ္တမြားကို ဝရဇိန်ဖြင့် ဖောက်ထွင်းသောပုဂ္ဂိုလ်သည် အသင့်အားဖြင့် ပတ္တမြားကို မကြည့်မှု၍ ထွင်းအပ်သောအပေါက်ကိုသာ ကြည့်သကဲ့သို့ဖြစ်၏။

၁၇၀။ ယထာ ပုဗ္ဗဠကံ ပဿ၊ ယထာ ပဿ မရီစိကံ။

ဧဝံ လောကံ အဝေက္ခန္တိ၊ မစ္စုရာဇာ န ပဿတိ။

(ဓမ္မပဒ၊ ၄၂၊ ၃၊ ၁၀၇) ၃၊ ပဉ္စသတဝိပဿကဘိက္ခုဝတ္ထု၊

မိုးရွာသောအခါ ဖြစ်ပေါ်လာသော ရေပွက်ကို မြင်ရသကဲ့သို့၎င်း၊ အပူနှင့် နေရောင်ခြည် တွေသောအခါ ဖြစ်ပေါ်လာသော တံလျှပ်ကဲ့သို့၎င်း ဤအတူ သင်္ခါရလောကကို ဉာဏ်ဖြင့်သိမြင်သူကို သေမင်းသည် မတွေ့မြင်နိုင်။

ဘင်္ဂဉာဏ်၏အကျိုး (ဂ)မျိုး

- ၁။ ဘဝဒိဋ္ဌိပ္ပဟာနံ = သဿတဒိဋ္ဌိကို ဖယ်ခွါနိုင်ခြင်း၊
- ၂။ ဇီဝိတနိက္ခန္တိ ပရိစ္စာဂေါ = အသက်ကို တွယ်တာသည့်တဏှာကို ဖယ်ရှားနိုင်ခြင်း၊
- ၃။ သဒါယုတ္တပယုတ္တတာ = အမြဲတမ်း ကမ္မဋ္ဌာန်းတရားကို ကြိုးစားအားထုတ်ခြင်း၊
- ၄။ ဝိသုဒ္ဓါ ဇီဝိတာ = စင်ကြယ်သည့် အသက်မွေးမှုရှိခြင်း၊
- ၅။ ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ = သံသရာအတွက် ကြိုးစားအားထုတ်မှုကင်းခြင်း၊
- ၆။ ဝိဂတဘယတာ = ကြောက်စိတ်ကင်းခြင်း၊
- ၇။ ခုန္တိသောရစ္စ ပဋိလာဘော = သည်းခံခြင်း၊ ကောင်းမွန်စွာ နေထိုင်ခြင်း၊
ကောင်းသော အမှုကိုစွဲ၌ မွေ့လျော်ခြင်း၊
- ၈။ အရတိ ရတိ သဟနတာ = လောကလူများသည် ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်ရမှာကို
မပျော်၊ ပျင်း၏။ ကာမအာရုံထဲ၌ ပျော်၏ ဟူသော ပျော်မှု ပျင်းမှုတို့မှ ကင်းပျောက်ခြင်း
(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၁)

ဘင်္ဂေါ ဟိ နာမ အနိစ္စတာယ ပရမာ ကောဋီ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ် မဟာဋီကာ၊ ပ၊ ၃၄၂)
ပျက်မှုကို မြင်ခြင်းသည် အနိစ္စသဘောလက္ခဏာ၏ အထွတ်အထိပ်သို့
ရောက်ခြင်းဖြစ်၏။ နောက်ဆက်ဖြစ်လာသည့် ဝိပဿနာဉာဏ်များကို အဝတ္ထာ
ဉာဏ်လို့ခေါ်၏။ အခိုက်အတန့်လေးတွေ၌ အသိဉာဏ် တစ်မျိုးစီ ပြောင်းသွားသည့်
သဘောသာဖြစ်၏။

ဘယတုပဋ္ဌာနဉာဏ်

ဘင်္ဂါနုပဿနံ ဘာဝေန္တဿ သင်္ခါရာ မဟာဘယံ ဟုတ္တာ ဥပဋ္ဌဟန္တိ။
(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၂)

ဘင်္ဂဉာဏ်ရင့်သန်သော ယောဂီအား သင်္ခါရတရားတို့သည် ကြောက်စရာအဖြစ်
ဉာဏ်ထဲ၌ ထင်လာကြ၏။

ဘယဉာဏ်သည် ကြောက်စိတ်ဖြစ်သည်မဟုတ်ဘဲ ကြောက်စရာဟုဆုံးဖြတ်ခြင်း ဖြစ်၏။
ကြောက်စရာဟု အသိဉာဏ်ဝင်လာခြင်းဖြစ်၏။

အနိစ္စတော မနသိကရောတော နိမိတ္တံ ဘယတော ဥပဋ္ဌာတိ၊
အနိစ္စအနေဖြင့် နှလုံးသွင်းနေလျှင် သင်္ခါရအာရုံနိမိတ်၊ သင်္ခါရပုံရိပ်များကို
ကြောက်စရာကြီးဟု ဉာဏ်ထဲမြင်လာ၏။

ဒုက္ခတော မနသိကရောတော ပဝတ္တံ ဘယတော ဥပဋ္ဌာတိ၊
ဒုက္ခဟု နှလုံးသွင်းနေလျှင် မပြတ်ဖြစ်နေသည့် သင်္ခါရတရားများကို ကြောက်စရာဟု
ဉာဏ်ထဲမြင်လာ၏။

အနတ္တတော မနသိကရောတော နိမိတ္တဉ္စ ပဝတ္တဉ္စ ဘယတော ဥပဋ္ဌာတိ။
(ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၃)

အနတ္တဟု နှလုံးသွင်းနေလျှင် သင်္ခါရအာရုံနိမိတ်၊ ဆက်လက်မပြတ်ဖြစ်နေသည့်
သင်္ခါရတရားများကို ကြောက်စရာဟု ဉာဏ်ထဲမြင်လာ၏။

အာဒိနဝဉာဏ်

အာဒိနံ ဒုက္ခံ ဝါတိ ဂဏှာတီတိ အာဒိနဝေ။

သင်္ခါရတရားတို့သည် ဒုက္ခပေးတတ်သောအရာအဖြစ် ဉာဏ်ဖြင့်မြင်၏။
ဥပ္ပါဒေါ ဘယံ၊ အနုပ္ပါဒေါ ခေမံ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၅)
ဘဝမှာ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းသည် ကြောက်စရာဖြစ်၏။
မဖြစ်ခြင်းသည် အေးချမ်း၏။
ဥပ္ပါဒေါ သင်္ခါရာ၊ အနုပ္ပါဒေါ နိဗ္ဗာနံ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၆)
ဖြစ်လာတာ သင်္ခါရ၊ မဖြစ်တာက နိဗ္ဗာန်။

အာဒိနဝဉာဏ်ဖြစ်ရာငါးမျိုး

ဥပ္ပါဒ = ဘဝမှာဖြစ်လာမှု။ ပဝတ္တ = ဆက်လက်ဖြစ်နေမှု။

နိမိတ္တ = ရလာသည့် သင်္ခါရအာရုံနိမိတ်၊ အာယူဟန = ကံတရားများကို ယခုဘဝ၌ ပြုလုပ်အားထုတ်မှု၊ ပဋိသန္ဓိ = နောင်ဘဝမှာ ဖြစ်လာမည့် ပဋိသန္ဓေတို့ကို ဒုက္ခအဖြစ် အနာအဆာအဖြစ်ဉာဏ်ဖြင့် မြင်၏။

ထိုတရားတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်မှာ အနုပ္ပါဒ = မဖြစ်မှု

အပဝတ္တ = ဆက်လက်မဖြစ်မှု၊ အနိမိတ္တ = သင်္ခါရ အာရုံနိမိတ်မရှိမှု၊

အနာယူဟန = အားမထုတ်မှု၊ အပဋိသန္ဓိ = ပဋိသန္ဓေ မနေခြင်းတို့သည် နိဗ္ဗာန် ဟု ဉာဏ်ဖြင့် မြင်၏။

နိဗ္ဗိဒါနုပဿနာ

သဗ္ဗေ သင်္ခါရေ အာဒိနဝတော ပဿန္တော သင်္ခါရဂတေ နိဗ္ဗိန္ဒတိ ဥက္ကဏ္ဍတိ နာဘိရမတိ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၇)

သင်္ခါရတရားများ၏ အပြစ်တွေ တွေ့မြင်လာလျှင် သင်္ခါရတရားများအပေါ်၌ စိတ်ပျက်ငြီးငွေ့သည့် အသိဉာဏ်ဖြစ်လာ၏။ ထိုဉာဏ်ကို နိဗ္ဗိဒါဉာဏ်ဟု ခေါ်၏။ ဘင်္ဂဉာဏ်ဖြစ်ပြီးနောက် အခိုက်အတန့် အသိဉာဏ်သုံးမျိုး ပြောင်းလဲဖြစ်ပေါ်၏။ ဘယဉာဏ်၊ အာဒိနဝဉာဏ်၊ နိဗ္ဗိဒါဉာဏ် သုံးမျိုးတို့သည် တူကြ၏။ ထို့ကြောင့် ပဋိသန္ဓိဒါမဂ်ပါဠိတော်၌ ထိုသုံးမျိုးကို တစ်ခုတည်းပေါင်းပြီး မိန့်တော်မူထားသည်။

မုစ္စိတုကမျတာဉာဏ်

သဗ္ဗသင်္ခါနေသု ဝိဂတာလယတာ သဗ္ဗသ္မာ သင်္ခါရဂတာ မုစ္စိတုကာမဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ မုစ္စိတုကမျတာဉာဏံ။ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၂၈၉)

သင်္ခါရတရားအားလုံးတို့၌ တွယ်တာခြင်းကင်းလျက် သင်္ခါရတရားအားလုံးမှ လွတ်မြောက်ချင်သည့် ဆန္ဒနှင့် အတူဖြစ်သော အသိဉာဏ်သည် မုစ္စိတုကမျတာဉာဏ်ဖြစ်၏။

ပဋိသန္ဓ်ဉာဏ်

သန္ဓ်ရတရားအားလုံးမှ လွတ်မြောက်ချင်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်မှာ လွတ်ရာလွတ်ကြောင်း နည်းလမ်းကို ရှာသောဉာဏ်၊ တဖန်ပြန်လည်သုံးသပ် ရှုသိဉာဏ်သည် ပဋိသန္ဓ်ဉာဏ် အနိစ္စ ဒုက္ခ အနတ္တ ဟု ရှုမှုမှာ သမ္မသနဉာဏ်၊ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်တို့ထက် ပဋိသန္ဓ်ဉာဏ် က ပို၍ အသေးစိတ်၏။ ပဋိသန္ဓ်ဉာဏ်ဖြစ်လျှင် သုညကို ကောင်းကောင်းမြင်၏။

သန္ဓ်ရပေက္ခာဉာဏ်

သန္ဓ်ရပေက္ခာ = သန္ဓ်ရ + ဥပေက္ခာ

သန္ဓ်ရတရားတွေမှာ သုညပဲ ဉာဏ်ဖြင့် မြင်တွေ့ရ၍ ချစ်ခြင်း မုန်းခြင်းမရှိဘဲ စိတ်ကို အညီအမျှထားပြီး တည်ငြိမ်သည့်အနေထားဖြင့် သိမြင်သည့်ဉာဏ်သည် သန္ဓ်ရပေက္ခာဉာဏ်ဖြစ်၏။

သန္ဓ်ရပေက္ခာဉာဏ်ရသည့်အခါ သဒ္ဓါတရား၊ ဝီရိယ၊ သတိ၊ သမာဓိ၊ ပညာတရားများသည် ပိုအားကောင်း ထက်မြက်၏။

အနုလောမဉာဏ်

အနုလောမဉာဏ်သည် သန္ဓ်ရအာရုံကို ဆုပ်ကိုင်ထားပြီး ထိုအာရုံကိုပင် လက္ခဏာရေး သုံးပါးဖြင့် ရှုသိနေ၏။ တည်ငြိမ်လာသောအခါ သန္ဓ်ရတရားတွေကို လက်လွှတ်နိုင် သည့် အနေအထားမျိုးအထိ ဖြစ်လာ၏။ ယင်းကို အနုလောမဉာဏ်ဟုခေါ်၏။

ဝိပဿနာဉာဏ်များကို ဝိပဿနာမဂ်၊ ပုဗ္ဗဘာဂမဂ်၊ လောကီမဂ် ဟုခေါ်၏။

မဂ်ဉာဏ်များကို လောကုတ္တရာမဂ် ဟုခေါ်၏။

အနုလောမဉာဏ် အထိ ဝိပဿနာတို့သည် သန္ဓ်ရတရားကို အာရုံပြုကြ၏။

ဂေါတြဘုဉာဏ်၊ မဂ်ဉာဏ်၊ ဖိုလ်ဉာဏ်တို့သည် နိဗ္ဗာန်ကို အာရုံပြုကြ၏။

အနုဗောဓဉာဏ်ဟူသည် ဝိပဿနာဉာဏ် ဖြစ်၏။

ပဋိဝေဓဉာဏ်ဟူသည် မဂ်ဉာဏ် ဖိုလ်ဉာဏ်ဖြစ်၏။

နိဗ္ဗာန်

အနိမိတ္တံ အပ္ပဝတ္တံ ဝိသင်္ခါရံ နိရောဓံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကုရမာနံ (ဝိသုဒ္ဓိမဂ်၊ ဒု၊ ၃၁၂)
 နိဗ္ဗာန်သည် သင်္ခါရနိမိတ်အာရုံမရှိ၊ သင်္ခါရဖြစ်မှုမရှိ သင်္ခါရအာရုံကင်း၏။ သင်္ခါရ
 တရားတို့၏ မရှိခြင်း ဖြစ်၏။